

Василь ЧУДІЙОВИЧ

Монстранція і Потир... Два моменти євхаристійної дійсності, за якими у часі тягнеться довга традиція. У пропонованій статті не переслідуюмо мету зупинитись на впливах Протестантизму на розвиток західного розуміння Євхаристії, а лише зосередимо погляд на періоді до 1054 року (офіційного розколу між Східною та Західною Церквами). Це період зародження суперечностей на ґрунті іконоборства, що так чи інакше торкалися і питань Євхаристії.

Історичний розвиток Євхаристійного богослужіння.

Рання Церква сприймала Євхаристію як правдиве і реальне спілкування з Христом, тому для неї хліб і вино не були тільки символами, а причастя – лише духовним спілкуванням. Характерною рисою ранньохристиянської спільноти була також есхатологічність, що полягала у євхаристійному зібранні для того, щоб „Христос перемінив це зібрання людей у правдивий „народ Божий” і тим самим був „всім у всьому”, тому парусія очікувалася як остаточне сповнення тієї повноти, якою вже є Євхаристійне Тіло Христове - Церква. Ситуація дещо змінилася в добу Константина (IVст. до Р.Х.). У цей час у народу зростає увага до Церкви, однак більшість людей стає Церквою без глибокого усвідомлення її сутності, а значить, - без участі в Христовому Тілі (саме в цей період причастя всієї спільноти трансформується у причастя індивідуальне), опиняється у вакуумі двовір'я. В такій ситуації „Євхаристію треба було зберегти від „маси”, і саме Євхаристія перестає бути „народом Божим”.

Втрата реального пережиття Євхаристії як „синаксису” (зібрання всіх) поступово веде до сприймання останньої через призму символічності духовного підняття до Бога. Всі ці прояви були довершені Діонісієм Ареопітом, у якого „Євхаристія - це видимий „знак” невидимого „образу”, не щось реальне, а лише його символ. Це поняття Євхаристії як образу пізніше використають іконоборці для пропагування свого вчення.

Погляди іконоборців на Євхаристію.

Перш, ніж перейти до поглядів іконоборців, зупинимось на постаті Євсевія Кесарійського, на якого в основному опирались іконоборці як на свідка їх „православності” (правдивості вчення). Євсевій називав Євхаристійні Дари образом (εἰκων), що рідко зустрічається в інших авторів патристичної доби. Вони для нього є лише символом пригадування єдиної жертви Христової.

Основною рисою тверджень іконоборців про Євхаристію як єдину ікону Христа було те, що у ній Христос присутній „природньо”. Ось як про це висловлюється Константин V, один із активних прихильників іконоборства династії Ісаврів: „Хліб, який ми приймаємо, - це і є ікона його тіла, що зображує його плоть (конкретну), бо хліб став праобразом його тіла. Але не всякий хліб відразу є тіло Христове..”, а лише той, „який забирається від сотвореного людськими руками і підноситься до сфери несотвореного”...

„Хліб зображає його плоть..”, - у цьому криється вся проблема символічності і образності,

яка бере свій початок від Діонісія Ареопагіта. Адже для ранньої Церкви хліб був не просто зображенням, „образом (εἰκων) його плоті”, але „самою плоттю Христа”, і саме на цьому акцентує увагу евхаристійне богослов'я у післяіконоборчий період.

Східне розуміння Євхаристії.

Пізніше евхаристійні Тіло і Кров сприймаються як та ж „плоть і кров” Христова, якою Він став у воплоченні, і та сама плотть залишається Його плоттю і по прославленні. Вона одночасно є прославленою, преображеною, і - єдиносущною нам, тому „доступна нам як їжа і пиття”. Євхаристійний хліб - це не „божественний хліб”, але простий земний хліб, але преображений, наповнений енергіями Христовими, які ми, приймаючи Євхаристію, особово єніпостатизуємо. Патріарх Никифор¹ піддає сумніву думки тих, які бачать у Євхаристії лише співучасть у Божій природі: „Євхаристія — це людське тіло, єніпостатизоване Особою Богочоловіка Христа і пронизане божественними енергіями”, але ні в якому разі не образ Божественного, реально присутнього в ньому, як це стверджували іконоборці. Тому Євхаристію як Тайну треба приймати як їду і пиття, а не споглядати як образ. „Христос не показується в Святих Дарах, Він припадається”².

Попри аналіз суперечливості поглядів як іконоборців, так і послідовників римо-католицького богослов'я, варто пам'ятати і про чимало спільного у перших та других на сприймання Євхаристії. Колись з цього приводу кардинал Шьонборн писав : „ Ікона має бути єдиносущним відбитком першообразу, втіленням жаги, з допомогою якої маємо змогу дізнатися, що зображений є реально присутній в ній”.

Було б цікаво дослідити питання, чи не впливає з цієї жаги (що виникло в середньовіччі на Заході) стремління римо-католиків бачити, споглядати і поклонятись Євхаристії.

1 www.pagez.ru

2 Там же.

В.Чудійович. Потир і Монстранція // Слово № 3 (24) (2005) с. 22